

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з наукової роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
доктор медичних наук, професор
Іван МИРОНЮК
«07» листопада 2024 р.

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів
дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
в галузі знань 81 Право за спеціальністю 12.00.02
«Конституційне право; муніципальне право» на тему
«Принцип справедливості в конституційному праві України»
ШЕЛЕВЕР Наталії Василівни**

На виконання Наказу ректора ДВНЗ «Ужгородський національний університет» від 28.10.2024 року № 68/01-04 «Про проведення попередньої експертизи докторської дисертації» створена комісія у складі:

Бисаги Юрія Михайловича – доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Белова Дмитра Миколайовича – доктора юридичних наук, професора кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Піфка Олександра Олександровича – доктора юридичних наук, доцента, професора кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

провела попередню експертизу дисертації здобувача наукового ступеня доктора наук в галузі знань 81 Право за спеціальністю 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» на тему «Принцип справедливості в конституційному праві України» ШЕЛЕВЕР Наталії Василівни і дійшла наступного висновку:

1. Найсуттєвіші наукові результати, які одержані особисто

дисертантом.

Дисертаційна робота Шелевер Наталії Василівни на тему: «Принцип справедливості в конституційному праві України» є закінченим науковим дослідженням, яка містить нове вирішення актуальної науково-прикладної проблеми щодо принципу справедливості в конституційному праві України.

Актуальність дисертації полягає у тому, що це є перше комплексне наукове дослідження, у якому висвітлюються проблеми врахування ціннісних аспектів справедливості в конституційному законодавстві та правозастосовній практиці. На підставі розкриття змісту конституційного принципу справедливості сформульовано такі наукові положення, рекомендації та висновки, зокрема:

- визначено, що протягом усього періоду людського розвитку поняття справедливості трансформувалося в залежності від конкретної історичної епохи, з різної точки зору оцінювалися ті чи інші вчинки та явища. Проте сам феномен справедливості не зникав зовсім, а лише видозмінювався відносно раніше існуючого поняття, доповнювався новим змістом, зберігаючи в собі загальнолюдську сутність;

- обґрунтовано висновок, що у працях Платона та Аристотеля вперше в європейській теорії держави і права у виді універсальної формули «кожному своє» була сформульована теоретична концепція справедливості, яка об'єднувала етичні, соціальні та правові аспекти змісту справедливості. Концепція Платона та Аристотеля дозволяє розкрити сутність справедливості як якості системи відносин, що виражається в пропорційності діянню як внеску у досягненні цілі і оціночних наслідків цього внеску, пов'язаних із заохоченням або осудом в залежності від відповідного позитивного чи негативного значення цілі;

- обґрунтовано положення про те, що протягом усього періоду людського розвитку поняття справедливості трансформувалося в залежності від конкретної історичної епохи. Проте сам феномен справедливості не зник зовсім, а лише видозмінювався відносно раніше існуючого поняття, доповнюючись новим змістом, зберігаючи в собі загальнолюдську цінність;

- удосконалено розуміння того, що функція принципу справедливості пов'язана в першу чергу з його сутністю та природою;

- обґрунтовано розуміння про те, що виражені в праві демократичні цінності такі як законність, справедливість та рівність в якості принципів діють у взаємозв'язку і органічно доповнюють один одного. Сутність принципу справедливості не може бути в повній мірі розкрита без них. Крім того, критерієм справедливості оцінюються всі галузі і норми права;

- обґрунтовано, що принципи справедливості та законності тісно взаємопов'язані між собою, проте їх функції не співпадають ні по своєму змісту, ні по механізму здійснення. Функціонування кожного із принципів має однакове значення для успішної реалізації свого призначення тією системою, яку вони утворюють в єдності і у взаємозв'язку з іншими принципами;

- поглиблено ідею про те, що реалізація конституційного принципу справедливості як базової цінності громадянського суспільства, формування демократичної правової соціальної держави є складним суперечливим процесом удосконалення всієї системи економічних, соціальних, політичних, правових відносин на всіх рівнях їх прояву і це супроводжується різними формами реалізації в цих відносинах не завжди співпадаючих корпоративних, групових, індивідуальних інтересів. Це визначає в якості однієї із ключових проблему досягнення балансу інтересів особистості, суспільства і держави у відповідних сферах державного і суспільного життя в процесі виконання державою конституційних обов'язків по визнанню, дотриманню і справедливому захисті рівних прав і свобод людини і громадянина;

- сформульовано авторське визначення поняття «конституційний принцип справедливості» – це базовий основоположний принцип права, який доповнює та розвиває інші загальноправові, міжгалузеві та галузеві принципи, обґрунтовує функціональну необхідність їх існування, визначає межі дії інших принципів, формує ціннісні морально-правові орієнтири і в кінцевому результаті сприяє пануванню принципу справедливості у всіх сферах суспільних відносин. Сутність інших принципів не може бути в повній мірі розкрита без даного принципу,

оскільки реалізація будь-якого з них завжди порівнюється з феноменом справедливості;

- доведено, що в ситуації конфлікту, конкуренції конституційно-правових цінностей найбільш рельєфно проявляється категорія справедливості. Визначаючи роль і місце справедливості в системі конституційних цінностей, сформульовано висновок, що справедливість як цінність змістовно характеризується актуальною присутністю та існуванням всіх інших цінностей в несуперечливому співвідношенні між собою. У випадку конкуренції різних конституційних цінностей в рамках конкретного правовідношення мова повинна йти не про визнання пріоритету однієї конституційної цінності перед іншою, що може призводити до повного заперечення останньої, а до пошуку збалансованого співвідношення обох. І такий підхід, пов'язаний з пошуком «справедливого балансу» конкуруючих конституційних цінностей, має бути характерним для практики Конституційного Суду України при вирішенні конкретних справ;

- обґрунтовано, що право на справедливий судовий розгляд в розумний строк не означає лише короткий період розгляду і вирішення конкретної справи, але вважається належним чином дотриманим при досягненні оптимальної рівноваги між тривалістю судочинства, законністю та обґрунтованістю рішення суду. Тому необхідно удосконалювати механізм процесуального регулювання та правозастосовну практику у зв'язку з тим, що на даний час спостерігається ситуація, коли якість вирішення справи нівелюється на користь швидкості її розгляду судом;

- встановлено, що загальноправовий принцип соціальної справедливості розкривається через галузеві принципи або через такий важливий інститут галузі права соціального забезпечення як зарплата і пенсія та повинен мати чіткий прояв у відповідному забезпеченні. Зарплатне та пенсійне забезпечення можна назвати справедливим, якщо у законодавстві закріплені наступні прояви принципу соціальної справедливості: встановлення такого рівня заробітних плат та пенсій, які забезпечать гідний рівень життя населення, адже Україна прагне стати членом ЄС, тому і рівень забезпечення має бути не нижчим, ніж у ЄС; підвищення рівня зарплат та пенсій до рівня споживчого кошика людини, що проживає в ЄС;

недопущення дискримінації серед громадян щодо розмірів зарплат та пенсій; недопущення невідповідності розміру трудової пенсії прожитковому мінімуму, тому що у разі порушення це означає невідповідність сучасного пенсійного законодавства Рекомендації Міжнародної організації праці № 43;

- робиться висновок про те, що право на справедливий суд – це комплексне суб'єктивне право особи, яке гарантоване міжнародними та внутрішньодержавними нормами, є сукупністю процесуальних прав, здійснення яких залежить не від волевиявлення особи, якій воно належить, а від судді, який розглядає справу;

- доводиться, що судова правотворчість – це важливий механізм встановлення справедливості, який ефективно регулює суспільні відносини в умовах, коли діюче законодавство «мовчить» чи суперечить вимогам справедливості;

- обґрунтовано, що прояв справедливості в діяльності суддів виражається через рішення суду, яке повинне бути справедливим;

- сформульовано висновок, що законна сила судового рішення є його правовою дією, що забезпечує за допомогою принципів правової визначеності і верховенства права незаперечний характер судового акту, що набрав чинності, скасування/зміна якого допустима у виняткових випадках для досягнення справедливості правосуддя за дотриманням принципу розумності;

- обґрунтовано, що право на мотивоване судове рішення зовнішньо проявляється через можливість отримання сторонами від суду першої інстанції відповіді по заявленим доказам, внутрішньо – через необхідність виявлення взаємного зв'язку, між пред'явленими матеріально-правовими вимогами, встановленими обставинами і доказами, які підлягають оцінці з врахуванням норм процесуального права, на основі яких вказані вимоги можуть бути судом задоволені або відмовлені;

- дістало подальший розвиток розуміння природи права на виконання судового рішення, яке набрало законної сили, повинно бути корелятивно принципам реалізації виконавчого документа в розумний строк.

2. Оцінка достовірності та новизни наукових положень, висновків, рекомендацій, що містяться в дисертації.

Достовірність наукових положень, що містяться в дисертації, обумовлена сучасним методологічним рівнем виконаних досліджень та сучасним статистичним обчисленням результатів. Вони відповідають поставленій меті й задачам. Робота базується на достатньому за обсягом первинному матеріалі (опрацьовано 300 джерел).

Методологічною основою даного дослідження для досягнення поставлених цілей та завдань стали різні методи наукового пізнання. Визначальну роль відіграв діалектичний підхід до аналізу співвідношення загального, особливого і окремого, загальнонаукові приватнонаукові методи дослідження: системний підхід, історичний, логічний, порівняльно-правовий, формально-юридичний та інші методи. Основними в дисертаційному дослідженні стали загальнонауковий метод аналізу і синтезу та порівняльно-правовий.

Завдяки системно-структурному методу розглянуто природу конституційного принципу справедливості, його структуру, місце та значення серед інших принципів конституційного права. Для вирішення поставлених завдань та осмислення предмета дослідження використовувалися формально-юридичний та порівняльно-правовий методи. Порівняльний метод застосовувався для співставлення нормативного змісту і юридичної природи конституційного принципу справедливості з іншими принципами.

За допомогою таких методів формальної логіки як опис, класифікація, аналіз і синтез охарактеризовано нормативний зміст конституційного принципу справедливості.

3. Значення отриманих результатів для теорії і практики.

Теоретична та практична цінність роботи полягатиме у використанні розроблених дисертантом у результаті дослідження пропозицій та висновків:

науково-дослідницькій діяльності – для дослідження проблеми забезпечення конституційного принципу справедливості у всіх сферах суспільного життя з метою дотримання прав і свобод людини та громадянина;

правотворчій роботі – для удосконалення чинного законодавства та законопроектів на предмет дотримання принципу справедливості, поваги до гідності і прав людини та недопущення дискримінації, порушення прав людини;

правозастосуванні – для удосконалення роботи усіх гілок влади, особливий акцент робиться в дисертаційному дослідженні на реалізацію принципу справедливості судами, які повинні втілювати даний принцип у свої рішення, формувати відповідні судові прецеденти для вирішення аналогічних справ у майбутньому з метою інтеграції України до ЄС;

навчальному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників з циклу публічно-правових дисциплін, у тому числі при викладанні конституційного права України, конституційного права зарубіжних країн, процесуального права, у науково-дослідній роботі студентів з навчальних курсів «Конституційне право України», «Конституційно-процесуальне право України», «Адміністративне судочинство», «Судові та правоохоронні органи України», «Виконавче провадження», «Актуальні проблеми конституційного права».

4. Повнота висвітлення матеріалів дослідження у друкованих виданнях.

За темою дисертаційного дослідження опубліковано 52 наукові праці, з яких – 16 статей у наукових фахових виданнях України, 13 статей у зарубіжних наукових виданнях (5 з яких включені до міжнародних наукометричних баз Web of Science і Scopus), 22 тези доповідей на наукових та науково-практичних конференціях, 1 – в колективній монографії.

5. Особистий внесок здобувача.

Дисертація є самостійною науковою працею, у якій висвітлені власні ідеї та

розробки автора, які дозволили вирішити поставлені завдання. Робота містить теоретичні і методичні положення і висновки, сформульовані дисертанткою особисто. Використані у дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача.

6. Оцінка мови та стилю дисертації.

Дисертація виконана фаховою українською мовою, текстове подання матеріалу відповідає стилю науково-дослідної літератури.

7. Відповідність принципам академічної доброчесності.

Дисертаційна робота Шелевер Н.В. на тему «Принцип справедливості в конституційному праві України» відповідає принципам академічної доброчесності. Використані у докторській дисертації, наукових публікаціях, у яких висвітлюються основні наукові результати дисертації, наукові тексти, ідеї, розробки, наукові результати і матеріали інших авторів супроводжуються посиланням на авторів і/або на джерело опублікування.

8. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту.

Дисертаційна дослідження Шелевер Н.В. на тему «Принцип справедливості в конституційному праві України» відповідає спеціальності 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота «Принцип справедливості в конституційному праві України» Шелевер Наталії Василівни, яка представлена на здобуття наукового ступеня доктора наук в галузі знань 81 Право за спеціальністю 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» є кваліфікованою комплексною

завершеною науковою працею, в якій містяться наукові положення та науково обґрунтовані результати, що є суттєвим внеском у розвиток науки конституційного права. Отримані результати є нові та мають науково-теоретичну та практичну цінність.

Дисертаційна робота відповідає вимогам пунктів 7, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 р. та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» і може бути представлена до офіційного захисту.

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства

Юрій БИСАГА

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства

Дмитро БЄЛОВ

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства

Олександр ПІФКО